

Äänekosken varhaiskasvatuksen koulutuslauantai
11.3.2023

Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Tiina Heikkinen ja Riina Niutanen

Valteri toimintakentällään

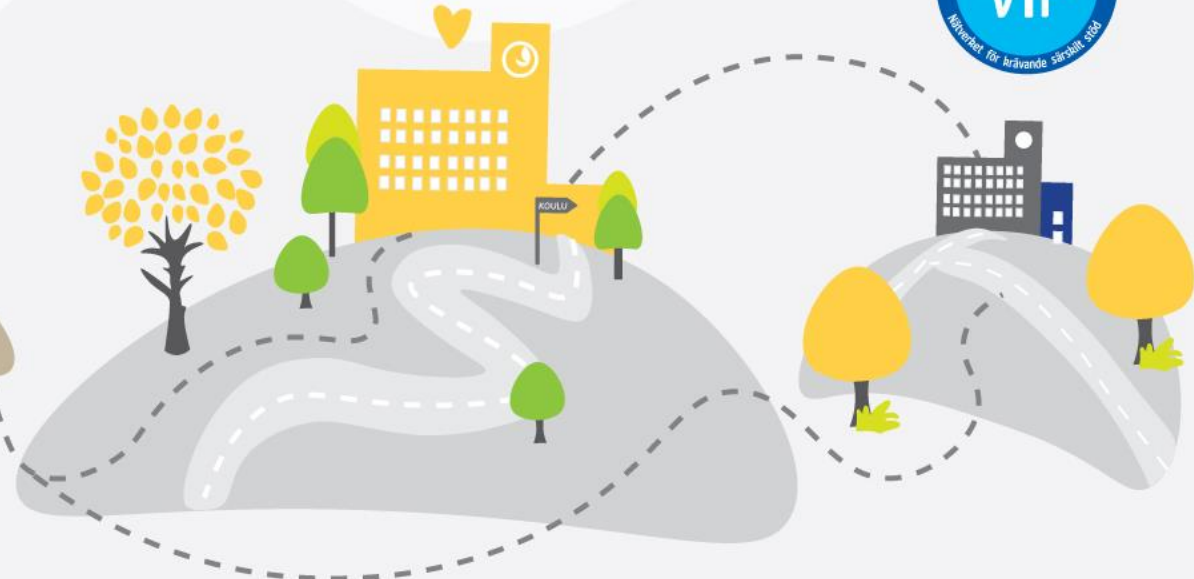
Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus

- Kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tuki
- Opiskeluhoitopalvelut
- Sosiaali- ja terveystalvelut /perhekeskukset

Oppimis - ja ohjauskeskus Valteri

Valteri-koulu
Kansalliset palvelut

Vaativa konsultaatio

Tänään puhutaan näistä

- Mitä on osallisuus?
- Mitä on lapsen osallisuus?
- Miten osallisuutta tuetaan?

- Miten meidän tiimissämme huolehditaan lasten osallisuudesta ja osallistamisesta?

Hetki omalle
ajattelulle:

Mitä osallisuus-sana
tuo sinulle mieleen?

Kirjoita muistiin 5 -
10 sanaa.

VALTERI

Tiina Heikkinen ja Riina Niutanen

Esteettömyys, saavutettavuus, osallisuus

- Esteettömyys liittyy fyysiseen ympäristöön, saavutettavuus aineettomaan ympäristöön kuten tietoon, verkkosivuihin, palveluihin ja asenteisiin (Invalidiliitto)
- Osallisuus on tunne, joka syntyy, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin. Osallisuus ilmenee esimerkiksi luottamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössään.
- Osallisuutta kokeva ihminen pystyy vaikuttamaan omiin ja yhteisiin asioihin. Osallisuus lisää hyvinvointia. Osallisuus on monitasoista osallistumista. Syrjäytyminen on osallisuuden ulkopuolelle jäämistä.

VALTERI

Osallisuus

<https://www.mikkeli.fi/sisalto/osallistujavaikuta/mika-ihmeen-osallisuus>

Vaikeudet haastavat osallisuuden

- Kun ihminen kohtaa elämässään vaikeuksia, hänen osallisuutensa vähenee helposti. Tämä kehitys voi alkaa jo lapsena ja sen ennaltaehkäiseminen on merkittävää syrjäytymistä estävää työtä.
- Miten huolehditaan siitä, että lapsi tai nuori tulee nähdyksi?
- Miten huolehditaan siitä, että lapselta tai nuorelta ei vaadita olosuhteisiin nähden mahdottomia asioita?
- Miten huolehditaan siitä, että erotetaan vaikeat asiat ja persoona toisistaan?

VALTERI

Mitä on osallisuus?

Mitä osallisuus on ja mitä se ei ole

Osallisuutta on tutkittu monesta eri näkökulmasta. Tutkijat nostavat esiin erilaisia peruseriaatteita, joista on THL:n tutkijoiden työstämänä rakennettu osallisuuden viitekehystä julkaisussa Mitä osallisuus on?

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf

VALTERI

Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Tiina Heikkinen ja Riina Niutanen

Lapset keskiöön

- Lapsituntemus
- Millaista ryhmää lähdemme rakentamaan?
- Miten lasten ääni saadaan kuuluviin?
- Miten huolehditaan siitä, että ryhmässämme eivät päde viidakon lait?

VALTERI

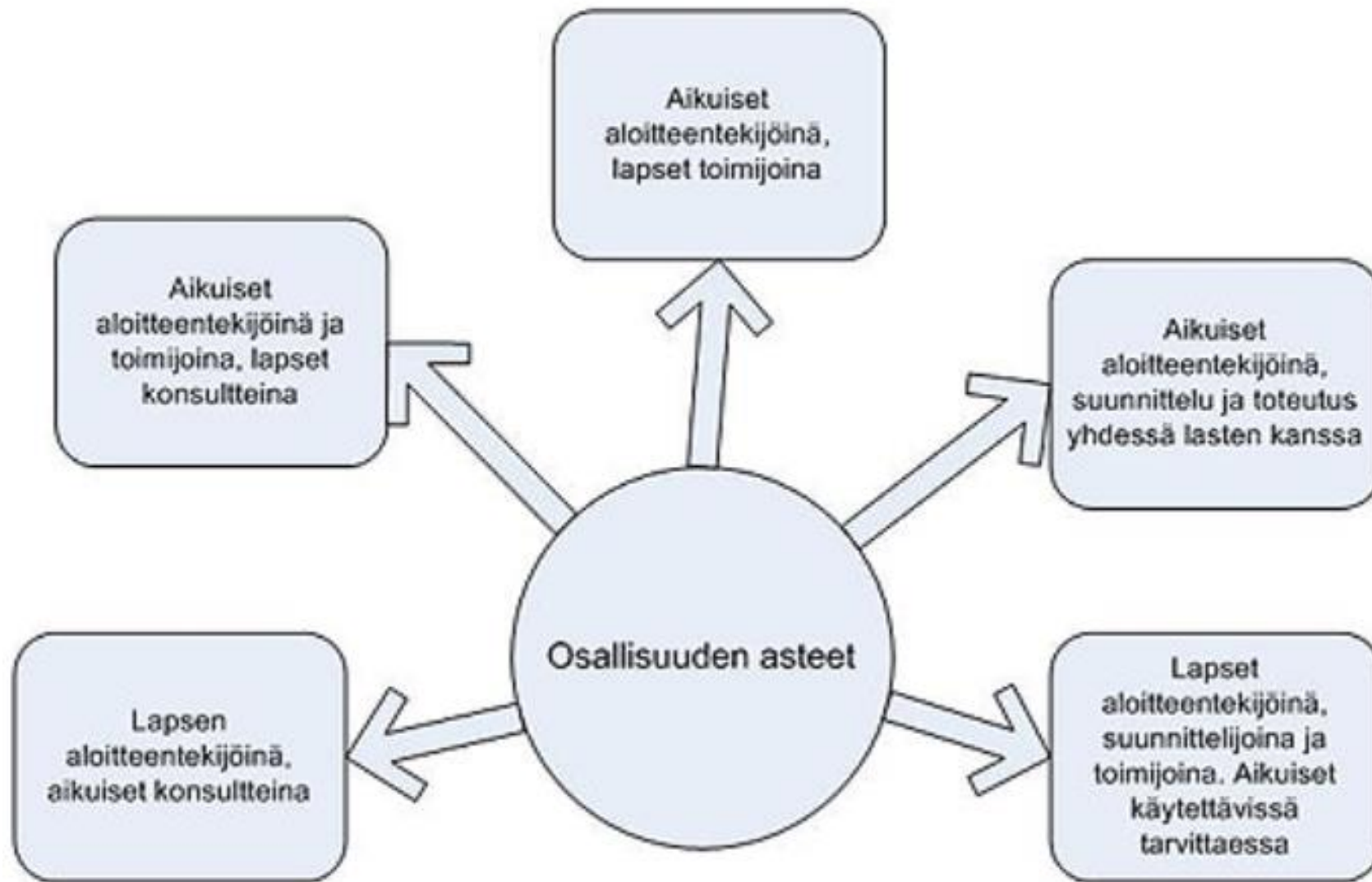
Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Kunnan / kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Kuvio 1: Mikko Oranen, Osallisuuden asteet (THL, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö)

Haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset varhaiskasvatuksessa

- Esimerkiksi perheen sosio-ekonominen asema, vakava sairaus, vammaisuus, työttömyys tai maahanmuuttajatausta voivat olla osallisuutta vähentäviä tekijöitä eli lisätä syrjäytymisriskiä
- Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on pyrkiä tasaamaan lapsen taustatekijöistä johtuvaa epätasa-arvoa ja näin vahvistamaan lapsen osallisuutta - tämä on tulevaisuustyötä parhaimmillaan

VALTERI

Osaaminen vai syrjäytyminen

Esteetön viestintä

Vuorovaikutustaitojen
opettaminen

Taidekasvatus osana
varhaiskasvatusta

Vahva yleinen tuki

Lastenkirjallisuus kiinteä osa
varhaiskasvatuksen arkea

Varhaiskasvatuksessa myös
tulevaisuusnäkökulma

Viestintä vain suomeksi

Persoonallisuuseroihin
tukeutuminen

Taidekasvatus osana
lasten harrastuksia

Vähäinen / huonosti
toteutettu yleinen tuki

Lastenkirjallisuuteen
tutustumisen perheiden
vastuulla

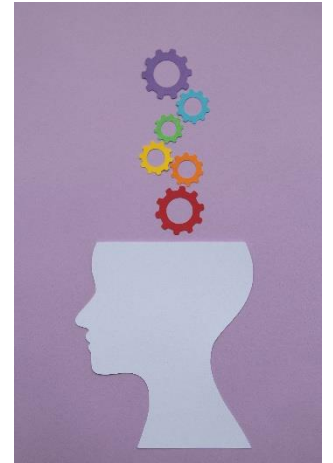
Varhaiskasvatuksessa vain
nykyisyyden näkökulma

VALTERI

Pohtikaa yksin ja yhdessä

- Valitse ryhmästäsi lapsi, jonka kohdalla olet huolissasi esteettömyyden, saavutettavuuden ja osallisuuden toteutumisesta
- Kirjaa taulukkoon, mikä toimii ja missä vaaditaan toimenpiteitä

Esteettömyys		Saavutettavuus		Osallisuus	
Tämä toimii	Tämä vaatii toimenpiteitä – mitä tehdään?	Tämä toimii	Tämä vaatii toimenpiteitä – mitä tehdään?	Tämä toimii	Tämä vaatii toimenpiteitä – mitä tehdään?

VALTERI

Lootuskukka-menetelmä: Mihin tartutaan ja miten?

<https://ideapakka.fi/blogi/perjantai-idea-lootuskukka/>

- Tee A4-kokoiselle paperille 3x3 ruudukko
- Kirjatkaa keskimmäiseen ruutuun asia, jota haluatte purkaa auki - osallisuus
- Kirjatkaa ympäröiviin ruutuihin ryhmän arkeen liittyviä asioita, joissa osallistaminen on mahdollista/toteutuu
- Numeroikaa asiat
- Valitkaa yksi asioista jatkoideoinnin kohteeksi
- Kääntäkää paperi ympäri, piirtäkää uusi 3x3 ruudukko ja kirjatkaa valittu asia keskiruutuun
- Kerätkää ympäröiviin ruutuihin ideoita siitä, miten asiaa voidaan konkreettisesti toteuttaa
- Valitaan parhaat ideat heti käyttöön otettaviksi

VALTERI

1. Kirjaa kehittämisteema keskelle
2. Keksi ideoita teeman edistämiseen viereisiin terälehtiin. Yksi idea per terälehti (yht. 8).

3. Valitse yksi terälehti-idean. jatkoideoinnin kohteeksi.
4. Käännä paperi. Laita valittu idea keskelle ja jatka teeman työstöä kahdeksaan terälehteen.

Osallisuus

Osallisuus oman ryhmämme arjessa

Mistä osallistamisessa on kyse?

- Lapsi oivaltaa, että hänellä on mielipide ja mahdollisuus ilmaista se.
- Lapsi oivaltaa, että mielipiteen sanominen lisää vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään
- Lapsi harjoittelee ja oppii myös sen, että ryhmässä asiat eivät aina voi mennä hänen toiveensa mukaan.
- Lapsi oppii, että jokaisen mielipide on yhtä arvokas ja jokaisella on oikeus omaan mielipiteeseensä

VALTERI

Onko sinulla
iso nälkä vai
pieni nälkä?

Tarvitsetko
apua? Miten
voin auttaa
sinua?

Haluatko
vettä vai
maitoa?

Osallisuus ruokailutilantessa

Otatko
lisää?

Haluatko
salaatin-
kastiketta?

Otatko
näkkileipää
vai pehmeää
leipää?

Oletko jo
valmis?

Lasten ääni kuuluviin yhteisissä kokoontumisissa - Mikä on lasten kokous?

- Lasten kokouksissa harjoitellaan ja opitaan ilmaisemaan omia ajatuksia, kuuntelemaan toisia sekä käsittelemään yhdessä arjessa eteen tulevia tilanteita ja tekemään sopimuksia yhteisistä asioista.
- Lasten kokouksessa voidaan tehdä suunnitelmia tulevaa varten: Millaisia ideoita, toiveita tai kehittämisehdotuksia lapsilla on?
- Lasten kokouksissa voidaan suunnitella yhdessä meneillään olevia projekteja eteenpäin.

Harjoitellaan valinnan tekemistä ja äänestämistä

- Äänestämistä voidaan käyttää tekemisen valitsemiseen (mitä haluat tehdä nyt?) tai demokraattiseen päätöksentekoon (kumpi valitaan yhteisen päätöksenteon perusteella tai kumpi asia tapahtuu ensin)
- Äänestämistä voidaan käyttää myös hypoteesien tekemiseen: Kumpi kasvaa kahdessa viikossa pitemmäksi, herne vai ruusupapu?
- Voidaan harjoitella myös oman kannan valitsemista, ilmaisemista ja perustelemista: Tykkäätkö enemmän kissoista vai koirista / talvesta vai kesästä / karkeista vai perunalastuista?

VALTERI

Esimerkkejä osallistamisesta varhaiskasvatukseen arjessa

- **Aikuinen tekee ison valinnan:** Tänään luetaan. Valitsee kaksi pedagogisen tavoitteen mukaista vaihtoehtoa (nikkarointiteema):
- **Lapset äänestävät** näistä äänestämällä mieluisemman (kumpi luetaan TAI kumpi luetaan ensin)

Kummanko valitset?

*Jumppaa VAI Lumileikkejä
salissa päiväkodin
pihalla*

Satukirja VAI Tietokirja

Retki metsään VAI Retki kirjastoon

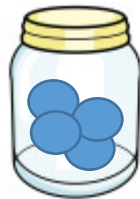
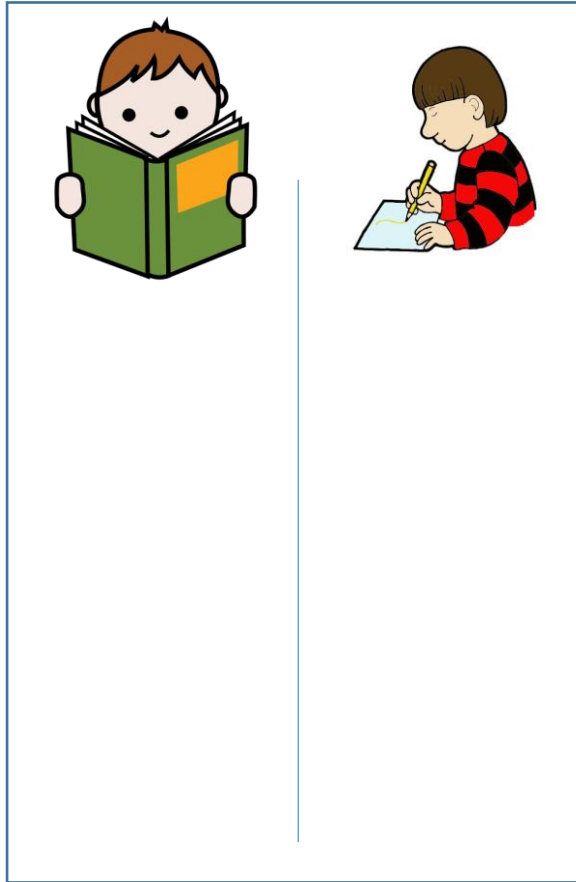
*Leivotaan pullaa VAI Leivotaan
sämpylöitä*

*Pääsiäisaskarteluksi VAI Pääsiäisaskarteluksi
pupu lipu*

Rakenteluleikit VAI Roolileikit

Kirjoita
valkotaulutussilla
ja/tai laita kuvina
näkyviin, mistä
äänestetään! Esim.
näin:

Äänestetään
nimikoiduilla /
nimikoimattomilla
pyykkipojilla

Äänestetään purkkiin
laitettavilla
äänestysmerkeillä.
Jokainen vie
vuorollaan merkin
siihen purkkiin, jota
haluaa äänestää.
Lopuksi lasketaan
äänet ja toimitaan
äänestystuloksen
mukaan.

Voidaan äänestää myös viittaamalla – muistetaan,
että näissä hetkissä on usein käsillä useampaan
kertaan äänestämisen mahdollisuus

Miten huomioimme lasten aloitteet?

- Lasten ääni kuuluviin lasten kokousten lisäksi kaikissa arkitilanteissa
- Mietitään käytänteet, jotka voidaan opettaa lapsille: tuttu toimintatapa vahvistaa lapsen osallisuutta
- Kirjataan aloitteet näkyviin - myös aikuisen näkökulmasta epärealistiset aloitteet voidaan kirjata!
- Joskus voidaan reagoida aloitteeseen heti, toisinaan vasta myöhemmin

VALTERI

MEIDÄN RYHMÄN IDEOITA JA TOIVEITA

TOIVOMUSTEKEMISIÄ

Leivotaan
kakku -
päälle
karkkia

Yöretki
päiväkotiin

Lauluhetki

IDEOITA TEEMOIKSI

Avaruus,
planeetat,
raketti

Pingviinit

TOIVEITA MATERIAALISTA (ESIM. LELUT, KIRJAT, PELIT, JNE.

EHJÄ
RIPPE

Pelivaihto
naapuriryhmän
kanssa

Tunne-kirja -
olinkohan nimi
Purkissa?

KEHITETTÄVIÄ KÄYTÄNTEITÄ

EIK
HUHU

Jalkapallokentän
vuorot

Lepohetki:
tätä toivoo
puolet
ryhmästä!

Paluu oman ajattelun
äärelle:

Onko koulutuksen
jälkeen mielessäsi samat
sanat kuin aamulla?

Kirjaa nyt mielessä
olevista osallisuuteen
liittyvistä sanoista 5
tärkeintä sanaa
Mentimeteriin

www.menti.fi,
kirjautu sisään koodilla
3309 5283

Lähteitä

- Varhaiskasvatuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Heikka, J., Fonsén, E., Vlasov, J. & Kangas, J. (2020). Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=m5rSDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT3&dq=osallisuus+varhaiskasvatuksessa+artikkeli&ots=mKj_LOyOsg&sig=bokeaKUKqH2LwcrvV5i_4Y-PNQ&redir_esc=y#v=onepage&q=osallisuus%20varhaiskasvatuksessa%20artikkeli&f=false
- Rosqvist, L., Tuohi, M. & Kinos, J. (2022). Varhainen demokratiakasvatus osallisuuden käsitteistön tulkitsemiseen. Artikkelit Tutkittua varhaiskasvatuksesta -blogissa. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2022/11/18/varhainen-demokratiakasvatus-osallisuuden-kasitteiston-tulkitsemiseen/>
- Sevón, E., Mustola, M., Hautakangas, M., Hautala, P., Ranta, M., Salonen, E. & Alasuutari, M. (2021). Näennäinen normi vai elettyä demokratiaa? Varhaiskasvatusikäisten lasten osallisuus kasvatusalan opiskelijoiden ja ammattilaisten puheissa. Vertaisarvioitu artikkeli lehdessä Kasvatus ja Aika. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/107996/65981>
- Sevón, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Meriovaara, O., Mustola, M. & Alasuutari, M. (2021) Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa. Journal of Early Childhood Education Research 10 (1) 2021, 114 - 138. <https://journal.fi/jecer/article/view/114152/67351>

VALTERI

Valteri verkossa

Valterin nettisivut: www.valteri.fi

Valterin julkaisut löydät Valteri-Puodista: <http://www.valteri.fi/puoti/>

Tule Valterin tykkääjäksi Facebookissa:

<https://www.facebook.com/valteri.fi/>

Valteri järjestää ilmaisia pedagogisia nettikahviloita kerran kuussa tiistaisin klo 15.00 alkaen (Tallenne ja materiaali jälkikäteenkin katsottavissa)

<https://www.valteri.fi/nettikahvila/>

Tilaa Valterin uutiskirje

<https://www.valteri.fi/tilaa-uutiskirje/>

VALTERI

Kiitos!

Riina Niutanen

Ohjaava opettaja

riina.niutanen@valteri.fi

p. 029 533 2878

Tiina Heikkinen

Ohjaava opettaja

tiina.heikkinen@valteri.fi

p. 029 533 2920

Tule kahville!

<https://www.valteri.fi/nettikahvila/>